

Omsorgssvigt og mønsterbrud

Navn og klasse:

Fag: samfundsfag og dansk

Vejledere: .

Opgaveformulering

Hvilke konsekvenser har en opvækst præget af omsorgssvigt og er det muligt at bryde mønsteret?

Redegør for begreberne social arv, omsorgssvigt og mønsterbrud samt for karakteristiske træk ved identitetsdannelse i det senmoderne samfund med udgangspunkt i udvalgte sociologiske teorier. Undersøg forekomsten af omsorgssvigt i Danmark i 2010'erne under inddragelse af empirisk materiale.

Analysér og fortolk Lotus Turèlls erindringsbog *Hemmeligheder for pige* (2017) med særligt henblik på at afdække tekstens genreforhold samt brugen af sproglige og fortællemæssige virkemidler i fremstillingen af hovedpersonen, hendes familie og miljø. Inddrag begreberne 'offer', 'bøddel' og 'medløber' i analysen af værket. Inddrag endvidere sociologiske begreber og teori.

Diskuter konsekvenserne af omsorgssvigt for børn og unges identitetsdannelse, samt eventuelle muligheder for, og strategier til, at bryde mønsteret. Inddrag begrebet 'supermønsterbryder' og bilag 1 i din diskussion.

Inddrag metodiske overvejelser i din opgave.

Opgavens omfang er jf. læreplanen for studieretningsprojektet 15-20 normalsider.

Resume

Dette studieretningsprojekt undersøger de karakteristiske træk ved identitetsdannelse i det senmoderne samfund med henblik på social arv, omsorgssvigt og mønsterbrud. Projektet fokuserer endvidere på erindringsbogen *Hemmeligheder for Pige* af Lotus Turèll og hvilke konsekvenser omsorgssvigt har for børn og unges identitetsdannelse. Først redegøres der for social arv. Negativ social arv kommer til udtryk i form af omsorgssvigt, som overtages fra de ældre generationer og som oftest forårsager en belastet barndom, som kan påvirke barnets fremtidige muligheder at udfolde sig på. Når man løsriver sig fra de mønstre, som ens opvækst har været domineret af, så betegnes man som en mønsterbryder. Dernæst analyseres og fortolkes *Hemmeligheder for Pige* som viser, at valget om at blive en mønsterbryder, ligger hos det selvstændige individ, da selvet er et refleksivt projekt i det senmoderne samfund. Afslutningsvis diskuteres konsekvenserne af omsorgssvigt for børn og unges identitetsdannelse, som både kan være positive men oftest i særdeleshed negative. Derudover foreslås der forskellige strategier til at forebygge omsorgssvigt på, både set med konservative og socialdemokratiske briller, dog med den fælles hensigt, at bryde mønsteret. Projektet konkluderer slutteligt, at det er egen viljestyrke i kombination med positiv interaktion fra andre ansvarlige voksne, der baner vejen for at mønsteret kan brydes.

Indholdsfortegnelse

Indledning	1
1. Social arv, omsorgssvigt og mønsterbrud	2
1.1 Identitetsdannelse i det senmoderne samfund	4
1.2 Omsorgssvigt i Danmark i 2010'erne	6
2. Analyse og fortolkning af Hemmeligheder for Pige af Lotus Turèll	7
2.1 Del 1. Opvækst	7
2.2 Del 2. Tilbageblik	11
2.3 Del 3. Erfaringsguide	12
2.4 Samlet fortolkning	13
3. Konsekvenser af omsorgssvigt for børn og unges identitetsdannelse og strategier til at bryde mønsteret	14
3.1 Supermønsterbryder	15
3.2 Hvordan bryder man mønsteret?	17
Konklusion	19
Litteraturliste	21
Bilag	22
Bilag 1	22
Bilag 1 fortsat	23
Bilag 2	24
Bilag 3	25

Indledning

Antallet af underretninger har i de seneste år været stigende i Danmark. Flere og flere børn og unge mistrives og bliver udsat for omsorgssvigt gennem opvæksten. Hvilke strategier kan samfundet benytte sig af for at formindske antallet af omsorgssvigtede børn, og hvad kan den enkelte udsatte unge, selv gøre for at bryde mønsteret? Dette studieretningsprojekt sætter fokus på, hvilke konsekvenser en opvækst præget af omsorgssvigt har, og om det er muligt at bryde mønsteret. Opgaven vil komme med en grundlæggende redegørelse for begreberne social arv, omsorgssvigt og mønsterbrud, med inddragelse af sociologen Pierre Bourdieu, og hans teori om kapitalformer og habitus. Derudover vil der også blive redegjort for karakteristiske træk ved identitetsdannelse i det senmoderne samfund, med udgangspunkt i Anthony Giddens, og hans sociologiske teori om identitetsdannelse under senmoderniteten. Ydermere vil der ved hjælp af empirisk materiale og kvantitative metoder i samfundsfag, i form af undersøgelse af hårde data der kan måles og kvantificeres, blive undersøgt nomotetisk hvordan forekomsten af omsorgssvigt i Danmark så ud i perioden 2015-2018. Opgavens analyse og fortolkning ud fra materialet, Lotus Turèlls erindringsbog *Hemmeligheder for Pige* fra 2017, vil med udgangspunkt i nykritisk analysemetode i dansk, afdække tekstens genreforhold samt brugen af sproglige og fortællemæssige virkemidler, i fremstillingen af Lotus Turèll, hendes familie og miljø. Det vil ske med inddragelse af begreberne 'offer', 'bøddel' og 'medløber' samt Bourdieu og Giddens sociologiske teorier og begreber. Det sker i en opdeling af bogens forskelligartede dele, med en analyse og fortolkning af hver del, for til sidst at komme med en samlet fortolkning, med brug af idiografisk metode og intentionelle forklaringer. Afslutningsvis bliver der nomotetisk diskuteret, hvilke konsekvenser omsorgssvigt har for børn og unges identitetsdannelse, og undervejs undersøges der tillige, hvilke muligheder for, og strategier til at bryde mønsteret der er. Som underafsnit inddrages begrebet 'supermønsterbryder' og bilag 1.

1. Social arv, omsorgssvigt og mønsterbrud

Social arv betegner overordnet de mønstre man som individ påvirkes af gennem barndommen, og som følger en gennem voksenlivet. Betegnelsen for brugen af ordet mønstre, kommer blandt andet til udtryk i Socialforskningsinstituttets definition af social arv: „De påvirkninger på adfærd, viden, holdninger, livsværdier og handlekompetencer, der kan føres tilbage til opvækstfamilien og socialt og subkulturelt opvækstmiljø i lidt bredere forstand.”¹ Altså er social arv ikke blot betegnelsen for én påvirkning, men derimod mange forskellige faktorer, der kan gå ind og spille en væsentlig rolle for det enkelte individ på længere sigt.

Da vi ikke har at gøre med et veldefineret begreb som alene kan forklares ud fra deterministiske årsagssammenhænge, er det vigtigt at påpege, at det ikke er gældende for alle. Begrebet social arv bruges oftest i daglig tale til at beskrive de karakteristiske træk børn overtager fra forældrene, i forhold til social status, adfærd og økonomiske ressourcer. Børn arver altså i et vist omfang personlighedstræk fra sine forældre, som påvirker deres muligheder for at kunne udfolde sig på fremadrettet.²

Børns vilkår under opvæksten er ikke ens for alle, og den sociale arv kan dermed både være positiv og negativ. Nogle børn vokser op med ressourcestærke forældre og en masse gode muligheder for at opnå succes og livsglæde, samtidigt med, at andre vokser op med forældre uden ressourcer, og dermed lavere livsglæde og færre muligheder for at opnå succes. Det kan sættes i perspektiv til Pierre Bourdieu og hans sociologiske teori om, at menneskets valg og udfoldelser i høj grad er påvirket af dets sociale arv og opvækstvilkår: „Bourdieu understreger, at de sociale forhold under opvæksten, herunder familiens økonomiske, uddannelsesmæssige, kulturelle og sociale status, kommer til at præge børnene helt ind i voksenalderen.”³ For at definere det mere præcist, anvender Bourdieu begrebet habitus, til at beskrive de indlærte koder og dispositioner, der følger med som en del af bagagen fra barnets opvækst. Det er både bevidst og ubevidst, tavs viden som samlet set udgør den bunke af erfaringer vi tager med os i rygsækken fra barndommen og ind i voksenlivet. Denne tavse viden er med til at bestemme vores handlinger og af den grund har vores habitus ifølge Bourdieu, en afgørende betydning for måden hvorpå vi agere gennem livet.⁴

¹ Poul Brejnrod: *Sociologi*, Gyldendal, 2009, s. 114

² Ibid

³ Ibid, s. 124

⁴ Ibid

De sociale forhold under opvæksten som Bourdieu understreger, har betydning for børnenes videreudvikling, kan ydermere forklares ud fra hans kapitalformer, som er tæt tilknyttet til habitusbegrebet. Bourdieus tre kapitalformer er et bud på de ressourcer og egenskaber som forskellige aktører kan have tilegnet sig. Den økonomiske kapital har at gøre med indtægt og økonomiske muligheder i form af ejendomme og aktier. I den kulturelle kapital spiller mængden af viden en stor rolle, ligesom uddannelse, information, dannelse og æstetiske dispositioner også gør. Den sociale kapital handler derimod om sociale netværk og relationer, som udgøres af venner og familie.⁵ Mængden af social, kulturel og økonomisk kapital i hjemmet, har altså væsentlig betydning for barnet og dets sociale arv, og for måden at tænke og handle på. Dermed kan der igen trækkes tråde direkte tilbage til forældrene som indlejrer sig i barnets habitus.⁶

Negativ social arv kommer blandt andet til udtryk i form af omsorgssvigt. Socialstyrelsens generelle definition af omsorgssvigt er: „en tilstand, hvor en person, der er afhængig af andre personer, ikke får den omsorg og hjælp, som denne har brug for”.⁷ Omsorgssvigt findes i mange forskellige former og omfatter i den forbindelse både fejlnæring, underernæring, utilstrækkelig beklædning og hygiejne i form af fysisk omsorgssvigt, men ligeså kan det komme til udtryk ved manglende interesse og stimulation, samt svigt og manglende tryghed i hjemmet i form af psykisk omsorgssvigt. Omsorgssvigt kan have mange negative konsekvenser for barnets udvikling, og der ses oftest en tilknytning mellem et omsorgssviget barn og dets forældre, ellers barnets såkaldte primære omsorgspersoner. Det sætter barnet i en position, hvor dets fysiske og følelsesmæssige behov ikke bliver stimuleret tilstrækkeligt, og af den grund ses der en tendens til, at man som omsorgssviget barn under sin opvækst, har behov for at finde nærvær og tryghed i en tydelig støttende voksen.⁸

Det kan lade sig gøre at bryde den sociale arv, og dermed frigøre sig fra de handlingsmønstre og dispositioner som er indlejret i ens habitus. Når dette sker, betegnes man som værende en mønsterbryder. Det kan være børn og unge af forældre med store sociale og psykiske problemer, der bryder de mønstre som deres opvækst har været præget af. Det kan være omsorgssvigtede børn, der på trods af en barndom præget af svigt og utilstrækkeligt

⁵ Brøndum og Hansen: *Luk samfundet op*, Columbus, 2016, s. 91

⁶ Ibid, s. 92

⁷ Vidensportal.dk: omsorgssvigt, <https://vidensportal.dk/temaer/Omsorgssvigt>

⁸ Ibid

stimulation, har klaret sig igennem en hård periode af livet, og som på utroligste vis, alligevel formår at komme godt ud på den anden side. Mønsterbrydere kan også være børn og unge, som er i stand til at frigøre sig fra de sociale sammenhænge i samfundets underklasser, og som ender med at blive akademikere med meget kulturel viden og høj løn i samfundets middel- eller overklasse, trods mangel på henholdsvis kulturel og økonomisk kapital i deres opvækst.⁹

Når individet forsøger at bryde den sociale arv, mener Bourdieu at individet vil gennemgå 3 faser. Den første fase er bevidst refleksion som Bourdieu mener forårsager, at mønsterbryderen tager afstand til forældrenes levemåder. Den anden fase er behovet og trangen til at flytte væk fra sine forældre, og den tredje fase indebærer en åbenbaring overfor nye målsætninger og værdier.¹⁰

1.1 Identitetsdannelse i det senmoderne samfund

Anthony Giddens mener, at i takt med at vi som mennesker har forladt den traditionelle kultur og er blevet mere moderne, så er individet blevet socialt mobilt samtidigt med, at samfundet konstant er i udvikling. I de sidste 30 år er forandringerne sket med høj hastighed, og dette omtaler Giddens som senmoderniteten.¹¹ I det senmoderne samfund, er de samfundsmæssige strukturer under hurtigere forvandling end de førhen har været. Giddens mener, at individet er blevet frisat, fordi vi ikke kun bevæger os i det lokale mere, men i stedet gennem et virvar af ekspertsystemer, her i form af transportsystemer, dagsinstitutioner, medier mv. At individet er blevet frisat på denne måde betyder, at valget for den enkelte i hverdagen har fået meget større betydning end førhen. Valget og de mange beslutninger ligger ikke længere hos de lokale fællesskaber, men i højere grad hos det selvstændige individ.¹²

Giddens mener, at den største forskel der adskiller den moderne epoke fra det førmoderne samfund, er modernitetens ekstreme dynamik: „Den moderne verden er en “løbsk verden”: Ikke alene er den sociale forandrings hastighed langt højere, dens omfang og den dybde, hvormed den påvirker tidligere eksisterende sociale praksisser og adfærdsformer, er også langt større.”¹³ Giddens hævder, at de dynamiske karaktertræk ved det moderne sociale liv

⁹ Brejnrod, 2009, s. 123

¹⁰ Ibid, s 120-121

¹¹ Ibid, s. 80

¹² Ibid, s. 78-79

¹³ Anthony Giddens, *Modernitet og selvidentitet*, Hans Reitzels, 1996, s. 27

kan forklares ud fra følgende: Adskillelsen af tid og rum, som forklarer at de sociale relationer i dag foregår på tværs af store tid-rum-afstande. Vi mennesker er i højere grad adskilte, fordi vi er mere uafhængige af hinanden, end tilfældet var i det traditionelle samfund. Derudover er det udlejringsmekanismer, som består af symbolske tegn i form af penge, og ekspertsystemer. Den sociale interaktion bliver altså løsrevet fra de lokale selvfølgeligheder. Det sidste træk er institutionel refleksivitet, som forklarer individernes øget brug af viden om dets vilkår, i forbindelse med organiseringen og forandringen.¹⁴ Med refleksivitet menes der: „regelmæssig brug af viden om betingelserne for tingenes organisation og forandring”¹⁵ Altså, at vi tilrettelægger vores liv på baggrund af refleksioner. I den forbindelse siger Giddens, at modernitetens refleksivitet påvirker selvets inderste, med andre ord betragter Giddens selvet som værende et refleksivt projekt. „Vi er ikke, hvad vi er, men hvad vi gør os selv til.”¹⁶ Det er altså op til individet selv at skabe sin identitet i det senmoderne samfund, og dette sker i høj grad på baggrund af selvets refleksioner i det komplekse samfund.

Giddens forklarer, at moderniteten sætter individet overfor en mangfoldighed af valgmuligheder og lige så påpeger han, at der faktisk ikke er meget hjælp at hente, når man skal gøre sig klog på, hvad der er bedst at gøre. Han mener altså, at vi så og sige under senmodernitetens betingelser, er tvunget til at vælge, fordi vi ikke har andet valg.¹⁷ Giddens hævder, at i tiden med disse mange valgmuligheder og usikkerhed, så er tillid et væsentligt begreb for identitetsdannelsen og dets udvikling. Tillid beskrives som værende et beskyttende hylster, der sikrer selvet når det står ansigt til ansigt med den virkelige hverdag. Tillid er altså redskabet der kan hjælpe den ontologiske usikkerhed forårsaget af den øgede refleksivitet og udlejringsmekanismerne. Det er altså både tillid til menneskerne omkring individet men også til de abstrakte ekspertsystemer.¹⁸ Selvet må dermed skabes refleksivt i den nutidige verden som Giddens betegner som senmoderniteten, og denne identitetsdannelse må løses i et komplekst samfund i et hav af valg og muligheder.

¹⁴ Ibid, s. 32

¹⁵ Brejnrod, 2009, s. 89

¹⁶ Giddens, 1996, s. 94

¹⁷ Ibid, s. 100.

¹⁸ Ibid, s. 12

1.2 Omsorgssvigt i Danmark i 2010'erne

Antallet af underretninger af børn og unge i 2010'erne er stigende. Ifølge Danmarks Statistik modtog de forskellige kommuner i år 2018 samlet set 127.182 underretninger, hvoraf de 75.019 var bestod af børn og unge i alt i aldersgruppen 0-17 år. Underretningerne var hver især baseret på en bekymring for barnet eller den unges trivsel og udvikling. Det svarer til, at hvert tredje barn har haft mere end én underretning.¹⁹ Antallet af underretninger var 117.400 i år 2017, herunder var det i alt 70.100 børn²⁰ og dermed er der sket en stigning på ca. 7% fra 2017 til 2018.

Af statistikken fremgår det også, at de to kommuner som i 2018 fik flest underretninger pr. 100 indbyggere i alderen 0-17 år, er Langeland med 23,9 og Lolland med 20,5 underretninger. De to kommuner der fik færrest, var Solrød med 5,4 og Hørsholm med 5,2 underretninger.²¹ I 2017 var de to kommuner med flest underretninger henholdsvis Lolland med 18,3 og Halsnæs med 17 underretninger, og dem der fik færrest, var Vallensbæk med 3,6 og Solrød med 3,9 underretninger.²² Der ses altså en tydelig stigning af underretninger pr. 100 indbyggere i alderen 0-17 år fra år 2017 til 2018. Ud fra dette kan der udledes, at Lolland som værende en af de fattigste kommuner og Solrød som en af de rigeste,²³ går hånd i hånd med antallet af underretninger pr. 100 indbyggere, og at der altså er en sammenhæng mellem antallet af indberetninger og lav økonomisk formåen. Dette stemmer overens med Bourdieus teori om, at der er en sammenhæng mellem den sociale arv og mængden af kapitalerne i hjemmet. Lolland kommune er ikke lige så rig på økonomisk kapital som i Solrød kommune, og ligeledes er der flere underretninger pr. 100 indbyggere på Lolland, end i Solrød. Antallet af børn mellem 0-18 år fordelt på alder og køn, eksklusiv ufødte børn og øvrige børn, hvor køn og/eller alder ikke er oplyst, men hvor kommunen har modtaget underretning, var i 2015 på 56.691. I 2016 var antallet 62.048, i 2017 var det 67.491 og i 2018 var tallet steget til 72.511. Der ses altså en markant stigning fra 2015 til år 2018, hvor antallet af underretninger om bekymringer for et barns trivsel og udvikling er steget med 15.820.²⁴

¹⁹ dst.dk: Underretninger om børn og unge 2018, https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=30182&fbclid=IwAR0hwBAWQR73WTjthNX6qFpDg3vW1m_XxVBv0nTWaH6_-STRY5osGPYHD2M

²⁰ dst.dk: Underretninger om børn og unge 2017, <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=29495&fbclid=IwAR0LUnnxY26lP91l0BC1d2oRPOLw6p38jLyL772hJv3EDYn8M76BWWJqL7Q>

²¹ Underretninger om børn og unge 2018

²² Underretninger om børn og unge 2017

²³ Bilag 1

²⁴ Bilag 2

2. Analyse og fortolkning af *Hemmeligheder for Pige* af Lotus Turèll

Hemmeligheder for Pige er skrevet af den kvindelige forfatter og foredragsholder, Lotus Turèll. Bogen er udgivet af Gyldendal i 2017, og den er skrevet som en erindringsbog hvilket defineres som værende et: „litterært værk hvor et særligt miljø, en særlig periode el. lign. i forfatterens liv beskrives.”²⁵ Turèll tager i bogen udgangspunkt i sit eget liv, med en ærlig italesættelse af det at være opvokset i et hjem præget af alkoholproblemer, og hun lægger ikke skjul på nogle af de konsekvenser hun blev udsat for, samt hvilke senfølger hun tog med sig fra sin barndom og ind i voksenlivet.

Erindringsbogen hører ind under refleksions-genren. Denne genre tager udgangspunkt i forfatterens personlige oplevelser med detaljerede og sansende beskrivelser. Dette gør bogen til en ikke-fiktiv, sagprosatext. Genren rummer yderligere flere planer,²⁶ som i Turèlls bog sker ved en inddeling i 3 forskellige dele.

De tre dele kommer til udtryk i bogens indre komposition med overskrifterne Opvækst, Tilbageblik og Erfaringsguide. Den første del er en biografisk og særdeles subjektiv del, hvor den unge Turèll, meget detaljeret beskriver, hvordan hun som barn og ung teenager opfattede verden ud fra udvalgte perioder af sit liv, i kronologisk rækkefølge. Den anden del omhandler en beskrivelse af et tilbageskuende blik på, hvad der egentlig skete med Lotus Turèll og hendes forældre. I den sidste del af bogen, giver Turèll et svar på mange af de spørgsmål, der for hendes vedkommende er gået igen mange gange. Svarene bygger på hendes egne oplevelser og erfaringer i forbindelse med hendes bearbejdning af den hårde opvækst, og fokuserer på de ting, der for hende har været med til at skabe en indre ro og glæde i den efterfølgende periode, i hendes voksenliv.²⁷

2.1 Del 1. Opvækst

Den første del af bogen, er også den del der fylder mest i værket. Denne del er en klassisk selvbiografi, hvor Lotus Turèll træder ind i rollen som jeg-fortælleren, med en indre synsvinkel, og fortæller begivenhederne som var det nutid: „Armene ud til side, så det føles,

²⁵ Ordnet.dk: Erindringsbog, <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=erindringsbog>

²⁶ Dansksiderne.dk: Genreoversigt, <https://dansksiderne.dk/index.php?id=4627#c14528>

²⁷ Lotus Turèll, *Hemmeligheder for Pige*, Gyldendal, 2017, s. 7

som om jeg er ved at lette. Far har fortalt, at mit allerførste ord var ‘flyvemaskine’”²⁸ Vi har altså medsyn og følger Turèll som barn, og hendes perspektiv, på den verden hun lever i.

Denne del handler om Lotus Turèll, datter af forfatter og digter Dan Turèll og skuespillerinde Chili Turèll. Sammen bor de i en stor lejlighed på Alhambravej. Udadtil har familien det godt. Lotus Turèll er glad for at gå i skole og klarer sig godt fagligt, og hendes forældre er begge succesfulde karrieremennesker. Dog er alt ikke en dans på røde roser, når vi af Turèll bliver inviteret indenfor på Frederiksberg. Turèlls far er alkoholiker og han er årsag til en masse skænderier i hjemmet og bekymringer for Turèll, som heller ikke fra sin mor, får den opmærksomhed og omsorg som hun har brug for. Livet er ikke nemt for den unge Turèll, der ofte må lade sig passe af sin svært berusede far i dagtimerne, og ligeledes ligge afventende og bekymret med et vågent øje i nattetimerne, efter lyden af sin far komme fortrukken igennem lejligheden. Turèll formår at skjule sin angst og bekymring så godt, at hverken skole, veninder eller deres forældre fatter mistanke om de massive svigt hun oplever igennem hele sin barndom.

Sproget i teksten er meget hverdagspræget, men også beskrivende og konkret. Lotus Turèll formår at gå i detaljer i en sådan grad, at vi i starten af del 1, er helt i øjenhøjde med den lille Turèll, der endnu ikke kender til benævnelserne for de ting, der senere hen viser sig, at have stor betydning for hendes opvækst: „Sidste gang vi var derude, købte vi en klump, der var så stor, at jeg skulle bruge begge mine hænder for at holde den. Den er blevet en del mindre nu, kan jeg se.”²⁹ Til trods for, at hun ikke kender benævnelsen for hash, så er der ingen tvivl om, at hun alligevel observerer hvad der foregår omkring hende, hvilket fortælle-mæssigt fremstilles ved at gøre brug af barnets synsvinkel. Det samme gør sig gældende i forbindelsen mellem ændring af adfærd og mængden af alkohol: „Der er stille derhjemme i dagene efter mødet, far går ikke ud om natten, og jeg kan se, at etiketten på hans øl skifter til en mere lysegrøn farve.”³⁰ Her kender hun ikke benævnelsen for en alkoholfri øl, men hun lægger mærke til, at etiketten har fået en anden farve og at stemningen omkring hende er ændret. Fortælleren bruger her et barnligt blik til at beskrive, hvad det er hun ser og oplever. Et eksempel på brugen af personificering, er den nøje beskrivelse af hjemmets usynlige gæst: “Selvom vi kun bor os tre derhjemme, er det, som om der er flyttet én til ind. Eller noget

²⁸ Ibid, s. 13

²⁹ Ibid, s. 18

³⁰ Ibid, s. 38

andet ind. Jeg kan ikke finde ud af, hvem eller hvad det er, der sådan kommer og går og gør os mærkelige.”³¹ Fortælleren formår altså ved hjælp af sproget, at tilegne menneskelige egenskaber til farens alkoholmisbrug, ved fortællemæssigt at se det fra barnets perspektiv. Den naive beskrivelse og det barnlige blik på det som sker, er et fortællemæssigt kneb til at fremstille barndommen som et utrygt miljø.

Fortælleren gør også brug af ord og navne der for Turèll har en kreativ symbolsk betydning. Eksempelvis kalder hun familiens yderste stue mod vejen for ‘have’ fordi dens gulvtæppe er blomstret og derfor symboliserer det blomstrende tæppe, en have for hende.³² Vi bliver som læsere også bekendtgjort med, at Turèll ofte omtaler sin mor for Pige.³³

Der opbygges en faktakontrakt med læseren i form af, at teksten bygger på virkelige hændelser og dermed er en retrospektiv fortælling. Dog er disse erindringer oplevet gennem et enkelt menneskes oplevelse af virkeligheden - og det er dermed Turèlls egen sandhed der bliver skildret. Der kan dog være andre opfattelser af de samme hændelser. På baggrund af, at læseren er tilknyttet til Lotus Turèlls synsvinkel, sker der en individuel opdeling af roller i Turèll familien, og ud fra en misantropisk livsanskuelse, kan mennesket indtage tre roller, henholdsvis offeret, medløberen og bødlen. Lotus Turèll som værende både forfatter og fortæller, ser tilbage på sin barndom præget af omsorgssvigt, og opfatter således sig selv som offeret, der har måtte lide igennem bødlen af en fars nådesløse valg og beslutninger, alt i mens hendes mor har indtaget pladsen som medløberen og dennes stiltiende accept.³⁴ Et eksempel på, hvordan offeret lider under bødlen handlinger er, når far, Dan Turèll, som sædvanligt lader alkoholen tage overhånd: „Mor og jeg er begyndt at sove på en madras inde i haven, for far er simpelthen for tosset for tiden. Sidste gang jeg var alene hjemme med ham, blev han så fuld, at han faldt om på gulvet ude i køkkenet. Hans hoved var så tungt og slapt, så jeg tabte det mod gulvet flere gange.”³⁵ Der bruges sprogligt negativt-ladet ord i fremstillingen af hendes far, som får ham og hans alkoholmisbrug til at fremstå som en bøddel. Miljøet i hendes barndom fremstilles igen via barnets synsvinkel, som et utrygt miljø hun ikke føler sig sikker at være alene i. Sprogligt er det en meget enfoldig beskrivelse, eftersom vi er i øjenhøjde med den unge Turèll. Turèll føler mere tryghed i selskab med sin

³¹ Ibid, s. 17

³² Ibid, s. 13

³³ Ibid, s. 25

³⁴ Claus Christensen og Peter Jensen, *Livsværk*, Dansk lærerforeningens forlag, s. 16-17

³⁵ Turèll, 2017, s. 53

mor, men hun er heller ikke i tvivl om, at hendes mor, som værende medløberen, lader sig bukke under for bødlen: „Jeg kan se, hun bliver glad og begynder at tro på ham igen. “Han snyder dig,” tænker jeg”³⁶ Medløberen accepterer altså bødlen, til trods for alt det han udsætter familien for. Flere steder i teksten forsøger Lotus Turèll at gøre op med denne her livsanskuelse ved at komme med mulige løsninger: „Ved I hvad, jeg har fundet ud af?” spørger jeg dem glad. “At vi skal skilles!”³⁷ Fortælleren bruger her sproget meget naivt i fremstillingen af hovedpersonen, for at tydeliggøre det barnagtige jeg.

Turèll er i starten af bogen ikke gammel nok til at forstå, at brune klumper er hash. Jo mere indsigt hun får i hvad der sker i hjemmet, desto større viden får hun om forholdene i sin barndom. Et eksempel på dette er, når hun opdager den ændrede lysere farve på øl-etiketten og farens ændrede adfærd i hjemmet. Pludselig er hun i stand til at lægge to og to sammen og se en sammenkobling mellem alkoholens påvirkning på en person, og personens ændrede adfærd. Hun er nu ikke længere i tvivl om, hvilken øl hendes far drikker, når omgivelserne omkring hende bliver utrygge: „Jeg er nødt til at forberede mig på, at Pige måske en dag ikke kommer hjem, for far er begyndt at drikke almindelige øl igen.”³⁸ Hun bliver mere velvidende om hvad der foregår, i takt med at hun bliver ældre.

Turèll har en tydelig frygt for sin far og hans alkoholmisbrug, og det at hun beskriver alkoholens påvirkning som værende en usynlig gæst, fortæller os hvor meget misbruget har fyldt i hjemmet. Hun er just ikke i stand til at identificere det, formentlig grundet hendes unge alder, men hun er samtidigt ikke et sekund i tvivl om, hvad det gør ved hende og familien. Til trods for at Lotus Turèll er opvokset i et højere middelklasse miljø på Frederiksberg, så understøtter alle hendes fars handlinger hvor utrygt et miljø hendes barndom har været. Familien har været rig på både økonomisk, social og kulturel kapital. De har gennem hele hendes barndom boet i centrum i en stor lejlighed og rejst meget, så indkomsten og de økonomiske muligheder har udefra set været store. Lige så var begge forældre karrieremennesker, hvilket fortæller os, at de havde stor kulturel viden og dannelse. Sociale relationer havde familien Turèll også, så en decideret mangel på kapitaler i Turèlls opvækst der skulle have ført til videregivelse af negativ social arv, kan man ikke sige har været tilfældet. Turèll har derimod været vidne til misbrug og omsorgssvigt forårsaget af farens alkoholproblemer og morens manglende støtte og tilstedeværelse. Turèll har som konsekvens

³⁶ Ibid, s. 38

³⁷ Ibid, s. 37

³⁸ Ibid, s. 39

af ovenstående, fra i en meget ung alder, kunne karakteriseres som et voksent barn, der tager for meget ansvar i en for ung alder. At hun stolt vælger at kalde forældrene til møde med det formål at blive skilt, beskriver den barnlige naivitet hun tilgår situationen på, idet hun håber og tror at en skilsmisse kan gøre miljøet omkring hende mere trygt. At hun snakker om det som værende en god ting, er en af hendes desperate handlinger for at råbe om hjælp.

2.2 Del 2. Tilbageblik

Anden del af bogen er den del der fylder mindst. Erindringen i refleksions genren kommer særligt til syne i denne del, hvor vi har af gøre med Lotus Turèlls erindringer og dermed et ærligt tilbageblik på fortiden.

Del 2 handler om, hvordan Lotus Turèll håndterede tiden efter hendes far, døde af kræft i en alder af 47 år. Turèll valgte ikke at lade sorgen komme for tæt på og valgte i stedet at fokusere på uddannelse og sociale sammenhænge. Hun fik afsluttet sin 9. klasse med et godt snit, men med fortidens konstante spøgen, dalede Turèlls ambitioner og faglige niveau i gymnasiet. Med en konstant trykken for brystet over at måtte skjule sin sårbarhed overfor omverdenen, formåede Turèll alligevel at få en succesfuld karriere, samt råd og vejledning gennem terapi.

Anderledes i denne del er, at Turèll fortæller begivenhederne i datid men med samme 1-persons fortæller og en indre synsvinkel. Del 2 er præget af bagudsyn, eftersom der er en distance mellem fortælletid og fortalt tid: „Med det samme jeg havde pakket mine flyttekasser ud og sat min seng op, blev jeg overvældet af rastløshed og ubehag ved at være dér, på et tilfældigt værelse hos et tilfældig menneske og af at skulle bestyre mit eget liv.”³⁹

Teksten er præget af en panoramisk fremstillingsform med hurtigt fortælletempo, da hele den efterfølgende tid er oversigtspræget og fortælles kort, kun med fokus på det vigtigste. Sproget er samtidigt detaljeret og beskrivende, og dermed gøres der også brug af scenisk fremstilling flere steder, eksempelvis: „Med årene blev Henrik og Jette en slags plejeforældre eller ekstra forældre eller den type forældre, jeg aldrig havde som barn; rolige, glade, stabile, inkluderende og trygge.”⁴⁰ Her gøres der sprogligt brug af mange adjektiver, for at sætte fokus på det, som Turèll har syntes var trygt og rart.

³⁹ Ibid, s. 117

⁴⁰ Ibid, s. 121

Turèll frisættes i takt med at hun bliver ældre og hendes far går bort. Valget for hende har dermed fået større betydning og hun skal finde ud af, hvordan hun vil bestyre sit eget liv. Hun er som resultat af det senmoderne samfund blevet overladt til sig selv, og denne erfaring med hverdags strukturer og rutiner, har hun i sin barndom tydeligvis ikke været vidne til: "Jeg anede ikke, hvordan jeg skulle få greb om en hverdag..."⁴¹ Tillid som ifølge Giddens er et væsentligt begreb inden for identitetsdannelse og udvikling, er ikke noget Turèll har været omringet af: "Jeg var ikke fortrolig med et eneste menneske, heller ikke min mor."⁴² At hun ikke har været fortrolig med sin mor, er primært forårsaget af, at Turèll har været presset ud i at skulle holde en masse ting hemmeligt til dagligt, særligt alle de ting hvor alkohol var involveret.⁴³ Det er også budskabet bag bogens titel, hvor benævnelsen for Pige, er opstået grundet Turèlls manglende følelse af at have en moderlig figur i sit liv: "Hun føltes mere som min pige end min mor."⁴⁴ Tilliden og fortroligheden til et mor-datter-forhold har altså været ikke-eksisterende for Turèll, og dette har bestemt været med til at svække den generelle tillid indbyrdes. Dette er også med til at forklare Turèlls tryghedsfølelse hos Jette og Henrik. De var for hende, de støttende omsorgspersoner, som et omsorgssvigtet barn har så stor behov for at have.

2.3 Del 3. Erfaringsguide

I tredje og sidste del af erindringsbogen, gør fortælleren både brug af nutid og datid. Lotus Turèll skriver i denne del meget reflekterende og åbent, og dermed kan del 3 karakteriseres genremæssigt, som værende et bud på en terapeutisk selvhjælpsbog.

Del 3 er Turèlls personlige erfaringsguide, med bud på værktøjer og redskaber til at komme om på den anden side: „Det er vigtigt at oparbejde selvkendskab. At komme ind til, hvem DU er, hvad DU vil, og hvad DU mærker."⁴⁵ Hun går i denne del meget terapeutisk til værks, med en besvarelse på andres stillede relevante spørgsmål, med det formål at hjælpe andre, baseret på hendes egne oplevelser.

Turèll besluttede sig for, efter hendes fars død, at starte i terapi. For hende var det at kunne betro sig til en anden med følelsen af at blive lyttet til, et af hendes primære behov i starten af

⁴¹ Ibid, s. 117

⁴² Ibid, s. 117

⁴³ Ibid, s. 123

⁴⁴ Ibid, s. 124

⁴⁵ Ibid, s. 156

terapiforløbet. Der skete generelle fremskridt og Turèll blev bedre til at mærke efter og give slip på fortiden: „Det altoverskyggende payoff fra mine mange år i terapi er, at jeg ikke længere identificerer mig med min opvækst. Historien er min, men den ér ikke mig.”⁴⁶ Der tænkes meget højt i teksten, og sprogligt er dette meget interessant. Vi er som læsere meget i øjenhøjde med måden hun besvarer spørgsmålene, med det formål at hjælpe andre. Hun taler så alle kan være med, hvilket gør sproget enkelt. Substansen ligger i hendes personlige svar på de spørgsmål hun igen og igen er blevet stillet, men hun stiller i lige så høj grad åbne, retoriske spørgsmål: „...hvad det er man arbejder for? Hvad er det, der motiverer dig? Kan du mærke, at du bliver løftet af målene for din proces?”⁴⁷ Det gør sproget reflekterende, med en undrende og personlig stemme.

At Lotus Turèll har valgt at inddrage denne del som en ende på bogen, fortæller noget om, at hun gerne vil gøre op med det tabubelagte emne om at vokse op under forhold med misbrug og alkoholafhængighed. Bogen fortæller også børn, at de skal række ud efter den hjælp de har brug for, men som hun netop ikke selv var i stand til i sine unge år. Hun har et brændende ønske om at hjælpe udsatte børn til at bryde mønsteret og lægge fortiden bag sig. Hun har uden tvivl videregivet konstruktive råd til de omsorgssvigtede børn, og hun lægger ikke skjul på, at terapien og brugen af ekspertsystemer i den grad også har været en hjælp for hende selv.

2.4 Samlet fortolkning

Det interessante ved denne bog er, at det er en hybrid bog, med tre meget forskelligartede dele. Den overordnede hensigt med værket har for Lotus Turèll været, at opnå det terapeutiske anliggende der er i, at fortælle sin egen historie. Det er for hende en bearbejdning, som hun først har været i stand til at gennemgå efter nogle år i terapi, hvilket kommer til udtryk i del 1. Formålet har også været at hjælpe andre med at bryde mønsteret, hvilket særligt ses i del 3. Bogen er et oplagt eksempel på, at også børn i udadtil velfungerende familier med meget kapital, også kan være ofre for omsorgssvigt fra deres forældres side af, og at tillid derfor er et grundelement i det senmoderne samfund. Det er også et eksempel på, at valget ligger hos det selvstændige individ, og at selvet dermed er et reflektivt projekt der bliver hvad det gør sig til. En masse valg og beslutninger om hvilken vej der er den rigtige at gå, har Lotus Turèll i processen om at skabe en identitet i det

⁴⁶ Ibid, s. 195

⁴⁷ Ibid, s. 172

senmoderne samfund, måtte stå ansigt til ansigt imod, alt imens hun har måtte bearbejde hendes omsorgssvigtede fortid på bedst mulige måde. Hun har levet i to forskellige verdener. Uden for hjemmets rammer, hvor hun har måtte sætte en facade op for at skjule sin virkelige verden inden for hjemmets rammer.

3. Konsekvenser af omsorgssvigt for børn og unges identitetsdannelse og strategier til at bryde mønsteret

Der er ingen tvivl om, at omsorgssvigt har konsekvenser for børn og unges identitetsdannelse. Hvad sker der, hvis man ikke har en opvækst med rutiner, normer og tilstrækkelig med stimulation, samt hvis man er splittet mellem at leve i to vidt forskellige verdener? Så sætter det sig spor i det enkelte individ. Lotus Turèlls perplekse følelse af at skulle færdes i to parallelle virkeligheder der absolut ikke har måtte mødes, har gjort det sværere for hende at danne sig en oprigtig identitet. Hun har haft svært ved at håndtere at pludselig skulle passe ind i en normalitet, da hun igennem hele sin barndom, har levet fremmedgjort for den normale hverdag. I bogen, *Underdanmarks jægersoldater, om at hjælpe brændte børn til at bryde mønsteret*, vælger forfatterne, Lisbeth Zornig Andersen, Mikael Lindholm og Lotus Turèll at sammenligne det at være fremmedgjort i sit eget liv, med soldater der er hjemvendt fra krig. Nogle af dem skal leve med et amputeret ben, hvor andre er mærket helt tæt på livet med en smerte, de aldrig bliver i stand til at lægge fra sig. Omsorgssvigtede børn er som regel ikke påvirkede med synlige skader, men har i stedet ar helt inde i sjælen.⁴⁸ Hvordan påvirker det så identitetsdannelsen? Det kan vel påvirke identitetsdannelsen negativt ved, at disse ar er med til at få den unge til at tvivle på sine evner og dermed lide af en mangel på selvværd. Det kan i værste fald føre til konsekvenser som angst, søvnløshed, mareridt og paranoia, samt dybe depressioner som man har svært at slippe løs fra, i forbindelse med dannelsen af sin identitet. Fortidens konstante spøgen inderst inde, kan også føre til, at de selv bliver fanget i et dårligt mønster som eksempelvis alkoholmisbrug, ludomani, selvskadende adfærd og andre afhængigheder, som pludselig går hen og bliver til dårlige vaner, for de voksne med en hård barndom. Afhængigheder kan være en måde for dem at skjule på, at de inderste inde er sarte sjæle, og derfor opstiller de en facade overfor dem selv og overfor andre. Den manglende tillid til ikke at blive passet

⁴⁸ Zornig, Lindholm og Turèll: *Underdanmarks jægersoldater, om at hjælpe brændte børn til at bryde mønsteret*, Gyldendal, 2015, se bilag 3, s. 36-37

tilstrækkelig nok på, kan påvirke den voksnes tilknytning til et andet menneske. De lader ikke andre komme tæt på dem, af frygt for at skulle blotte sig selv og deres hårde opvækst. Netop den manglende tillid til dem selv og til menneskerne og ekspertsystemerne omkring dem, er noget af det væsentligste for at kunne skabe en identitet i det senmoderne samfund. Det er som konsekvens af deres opvækst, et problem de stadig døjer med og som mange ikke let kan bryde.⁴⁹

Ud fra ovenstående, så fremkommer konsekvenserne tydeligvis i en negativ form. Men er det sandt, at konsekvenserne af omsorgssvigt udelukkende er forbundet med noget der kun påvirker ens identitetsdannelse negativt? For omsorgssvigtede Lotus Turèll, som valgte at fokusere på at være i beskæftigelse efter hendes fars død, der blev hendes arbejde hendes facade overfor omverdenen. Hun gav i del 2 af hendes erindringsbog udtryk for, at hun lod hendes arbejde blive hendes identitet: „Jeg var “redaktionschef”, “juniorforsker”, “tekstforfatter”, “speaker” og “projektleder”, men ikke Lotus. Hende vidste jeg ikke, hvem var.”⁵⁰ Hun lod sig selv tilpasse sig hendes nye identitet, i stedet for blot at være Lotus, som stadig var låst fast i fortiden, og det var for hende ikke en negativ konsekvens, tværtimod er det årsagen til, at hun er hvor hun er i dag. Er det så ikke muligt at sætte sig ind i, at også konsekvenser af omsorgssvigt kan være med til at gøre mønsterbryderen endnu stærkere? Stærkere end de såkaldte normale mennesker der ikke har været igennem en periode i deres liv, hvor de har måtte kravle fra nederste trin af stigen, og helt op i toppen trods en masse bump på vejen? Det kan påvirke identitetsdannelsen positivt i den forstand, at baseret på alle de ar de har på sjælen, og alle de dårlige oplevelser de har med sig i bagagen, så bliver den udsatte på længere sigt mere robust og rustet til at tackle og handle sig ud af lignende situationer, grundet indlejring af erfaringer i den udsattes habitus. Det har uden tvivl, samtidigt med alle konsekvenserne, givet nogle mønsterbrydere en hårdhed og robusthed på en sådan måde, der har forberedt dem på kommende udfordringer i livet. I forbindelse med det, er de måske også blevet mere modige? En større evne til at rejse sig efter at være faldet vil være ensbetydende med, at de har en større styrke end under normale omstændigheder.

3.1 Supermønsterbryder

Det er ikke ens for alle, hvordan man som mønsterbryder gør op med den sociale arv.

⁴⁹ Ibid, s. 40

⁵⁰ Turèll, 2017, s. 118

Om man bryder de mønstre ens barndom har været præget af, i form af omsorgssvigt og psykiske problemer i familien af negativ karakter, eller om man gør op med ens opvækst i samfundets underklasse, ved at opnå bedre uddannelse og beskæftigelse end ens forældre, er alle måder at bryde mønsteret på.

Forfatterne Zornig, Lindholm og Turèll kategoriserer nogle udsatte børn som værende noget andet, end blot en mønsterbryder. En opgradering til at være en mønsterbryder, er at være en supermønsterbryder som gør mere end bare at bryde den negative sociale arv. En supermønsterbryder bevæger sig ikke kun fra underklassen til middel- eller overklassen, og en supermønsterbryder overvinder heller ikke blot en belastet barndom præget af svigtende og utilregnelige forældre, ved selv at bevæge sig op i det sociale hierarki. Hvordan kan man gøre mere end det? Det kan man gøre ved at gøre begge dele, at gå hele vejen. Hele vejen fra samfundets bund, til samfundets top. Samfundets bund som værende underklassen, hvor familierne har haft begrænsede muligheder og ressourcer, og hvor ideen om det gode liv i samfundets top, har været uden for rækkevidde for børnene.⁵¹

Der er ingen tvivl om, at Lotus Turèll ikke hører ind under kategorien supermønsterbryder. Hun er ikke opvokset i en container eller et luset parcelhus i Udkantsdanmark. Hun kommer fra et økonomisk ressourcestærkt miljø i overklassen, med to forældre der begge har været succesfulde karrieremennesker og rig på kapitaler. Turèll er opvokset i en familie der allerede var tilhørende i samfundets top, og lige så bevæger hun sig selv derop i hendes voksenliv. Hun er altså ikke en supermønsterbryder, i og med hun aldrig har været i bunden og dermed haft muligheden, for at gå hele vejen op ad samfundsstigen.

Men når alt så kommer til overfladen, hvorvidt er Lotus Turèll så en mønsterbryder i det hele taget? Hun er vokset op med alkoholmisbrug i hjemmet, og omsorgssvigt forårsaget af hendes forældres manglende tilstedeværen. Men hun har ikke overgået sine forældre i forhold til at overhale dem på økonomi og karriere. Hun har dog alligevel, trods omstændighederne i barndommen, formået at komme om på den anden side og set frygten i øjnene omkring, at skulle åbne op for omverdenen om hendes belastede barndom. Via ens habitus, bestående af handlingsmønstre og dispositioner, viderefører man de vaner som man er vokset op under. Turèll bryder disse vaner og erfaringer, og med en stærk ryggrad og ben i næsen, har hun yderligere skrevet en erindringsbog med en ærlig italesættelse og vejledning til det at være barn af en forælder med et alkoholmisbrug og hvordan man ifølge hende, bryder mønsteret.

⁵¹ Zornig, Lindholm og Turèll, 2015, se bilag 3, s. 29-30

Også alene det, at hun heller ikke har ladet sig overgive til alkoholen ligesom sin far, fortæller også, at hun har brudt ud og ikke viderebragt den negative sociale arv.

3.2 Hvordan bryder man mønsteret?

Antallet af underretninger af børn og unge i aldersgruppen 0-17 år i Danmark er stigende, og det har de været i perioden 2015-2018. For at vi i Danmark skal kunne forhindre dette tal i at stige yderligere, er vi nødt til som samfund at gribe tingene anderledes an. Men hvad skal der til, for at gøre op med den sociale arv og bryde mønsteret for dem der allerede har været udsat for omsorgssvigt og fået ar på sjælen?

En af de vigtigste faktorer for at kunne bryde mønsteret er, at de udsatte i samfundet, holder fast i deres viljestyrke. De skal have evnen til at disciplinere sig selv og tage nogle selvstændige beslutninger på vegne af deres fremtid.⁵² Med viljestyrken har man muligheder for at bryde mønsteret, men den skal gribes konstruktivt af andre voksne. Det vil ikke hjælpe dem i den rigtige retning, hvis de mødes med negativ feedback, tværtimod. Der er behov for anerkendelse hos børnene hvis mønsteret skal brydes. De skal forstås af ansvarlige voksne, og de skal bruge støtten, til selv at forstå hvorfor det er, de handler som de gør. De skal bakkes op i, at det de gør, er det rigtige. Det er altafgørende for de unge mennesker, at de finder omsorg og tryghed i andre ansvarlige voksne end deres forældre.⁵³

Noget af det der skaber muligheder for at bryde mønsteret, er ifølge Giddens det frie valg. Det er en af de såkaldte push-faktorer, der skubber individet til at bryde mønsteret. I takt med at der er sket en modernisering og individet er blevet frisat, så er det muligt at bryde mønsteret grundet den øgede individualisering, som gør, at de omsorgssvigtede selv kan vælge hvilken vej de vil gå, uafhængigt af familiebaggrund. Det refleksive valg som det senmoderne samfund tilbyder, er blevet vigtigere end de traditionelle sociale forhold således, at de udsatte, ikke behøver at gå i samme fodspor som deres forældre. Mulighederne for at bryde mønsteret, er dermed blevet større.

Modsat, er kapitaler og habitus nogle af de pull-faktorer der begrænser mulighederne for at bryde mønsteret. Bourdieus teori om, at mængden af kapitalformerne har indflydelse på vores sociale arv, er ifølge ham, det der fastholder individet i de forskellige mønstre. Den negative arv vil i højere grad være sværere at bryde ud af, eftersom vi på baggrund af henholdsvis

⁵² Zornig, Lindholm og Turèll, 2015, s. 183

⁵³ Ibid, s. 215

social, økonomisk og kulturel kapital i hjemmet, indlejre koder og dispositioner i vores habitus, som har afgørende betydning for hvordan vi agerer igennem livet.⁵⁴

Hvad kan vi så gøre for at bryde mønsteret for dem der endnu ikke har taget skade?

Lisbeth Zornig Andersen giver i bogen om Underdanmarks jægersoldater udtryk for, at hjælpen til de udsatte og omsorgssvigtede børn i dag, ikke er så stor som den var da hun var barn. Zornig blev blandt andet anbragt på en normeret behandlingshjem, og fik foruden det, ugentlige psykologsamtaler med en incestspecialist gennem 3 år. Uden denne

overlevelsespakke, var Zornig ikke blevet til den hun er i dag, en supermønsterbryder.⁵⁵

En strategi ville altså være at gribe tidligere ind. Hvordan kan man gribe tidligere ind? Det kan man blandt andet gøre ved at sætte hurtigt ind i de familier med trange vilkår: „de sociale myndigheder bør stille forældrekurser til rådighed fra fødslen og sætte ind med

helhedsorienterede sociale familieindsatser, når de sporer familier med udfordringer.”⁵⁶ Der skal altså fra fødslen tilbydes familievejledning og kurser til forældrene med den henseende, at tage tilstrækkeligt omsorg for deres børn, i stedet for først at vente på, at der ses en tydelig mistrivsel hos børnene i hjemmet. Man skal altså også, for at bryde mønsteret, møde forældrene i øjenhøjde på samme måde, som man skal med de omsorgssvigtede børn.

Der er ingen tvivl om, at en ulempe ved ovenstående strategi er, at der ingen garanti kan gives for, at det vil lykkedes forældrene at varetage opgaven som gode forældre. Det vil desuden også koste samfundet en masse ressourcer økonomisk set lige nu og her, men vender man den om, så vil en fordel være, at der på længere sigt vil være et potentiale for, at den unge får en sund opvækst som ikke er præget af svigt og manglende omsorg. Det vil yderligere spare samfundet for en masse penge fremadrettet, fordi de nu ikke omsorgssvigtede børn, har en langt lavere risiko for at ende med psykiske lidelser, og dermed sparer staten udgifter så som terapi og førtidspension.

En anden strategi for at bryde mønsteret, kommer til udtryk i Mette Frederiksens nytårstale 2020. Her italesætter Mette Frederiksen, at forældre i dag får for mange chancer, når det kommer til udsatte børn og unge, og at der er en løsning til dette: „Det afgørende for et lille barn, det er at vokse op med tryghed, kærlighed og stabilitet. Derfor bør flere udsatte børn

⁵⁴ Brejnrod, 2009, s. 119

⁵⁵ Zornig, Lindholm og Turèll, 2015, s. 11-12

⁵⁶ Ibid, s. 226

også bortadopteres, så de får en reel, ny start på deres liv”⁵⁷ Vi skal altså fjerne børnene fra deres forældre, inden det er for sent. Samfundet skal reagere hurtigere som en strategi til at bryde mønsteret og den negative sociale arv i tide. En fordel ved denne strategi er, at jo hurtigere mønsteret brydes, jo større er sandsynligheden for, at barnet ikke arver og indlejre de negative vaner i deres habitus. Der er altså en mindre risiko for, at de kommer til at være vidne til de mange negative konsekvenser der følger med, ved at være et omsorgssvigtet barn. Som det seneste opgjorte tal, var der i år 2018 i alt 127.182 underretninger, baseret på en bekymring for barnet eller den unges trivsel. For at vi skal forhindre dette tal i at stige yderligere, er vi nødt til som samfund, at tage nogle af ovenstående muligheder og strategier i brug, så mønsteret kan brydes for de omsorgssvigtede børn og unge.

Konklusion

Ud fra ovenstående besvarelser af problemstillingerne og på baggrund af opgaven som helhed, kan der nu konkluderes, at social arv betegner de påvirkninger man tager med sig videre fra sin opvækst. Omsorgssvigt ses når barnet ikke får opfyldt dets fysiske og psykiske følelsesmæssige behov. Hvis man formår at gøre op med den negative sociale arv, og frigøre sig fra de handlemønstre der er indlejret i ens habitus, betegnes man som en mønsterbryder. Vi lever i det senmoderne samfund, hvor individet er blevet friset, og valget ligger derfor hos det selvstændige individ. Identitetsdannelse må i senmoderniteten løses i et komplekst samfund med et hav af muligheder hvor vi er tvunget til at vælge. Tillid er et grundelement der sikrer selvet, når det står med ansigt mod den virkelige hverdag. Forekomsten af omsorgssvigt er i Danmark i 2010'erne voksende og det kommer til udtryk ved et stigende antal af underretninger i perioden 2015-2018. Et eksempel på et omsorgssvigtet barn er Lotus Turèll, der i hendes erindringsbog fortæller hvordan det for hende var, at være et offer der måtte lide under bødlen symboliseret ved en alkoholiseret far, samtidigt med, at hendes mor, som værende medløberen, blev ved med at lade sig underkue. Turèll kan betegnes som en mønsterbryder, der senere i sit liv har bearbejdet fortiden, og skrevet en bog med henblik på at hjælpe andre til at bryde mønsteret. Konsekvenser af omsorgssvigt for børn og unges identitetsdannelse kommer til udtryk ved manglende selvværd, psykiske lidelser og dårlige vaner. Lige så kan det være med til at gøre den udsatte unge stærkere og mere rustet til at tage

⁵⁷ nyheder.tv2.dk: Statsministerens nytårstale 2020,
<https://nyheder.tv2.dk/video/T1BacFdZbG1EZ0djZ0pySUx4NXBrbVdTSXFa2wwc0Q> (8:21-8:37)

imod livets udfordringer. De udsattes viljestyrke og anerkendelse fra omgivelserne, er helt nødvendige for at kunne bryde mønsteret. Eventuelle muligheder for dette, er individets frisættelse i det senmoderne samfund. Det der modsat begrænser mulighederne, er de kapitaler som holder os igen. Hvis man bryder mønsteret tidligt, øges chancerne for, at den udsattes identitetsdannelse, ikke påvirkes negativt. Dette kan ske ved konservativt at gribe ind i barnets tidlige opvækst med henblik på støtte til den udsattes forældre, eller det kan ske med udgangspunkt i det socialdemokratiske afsæt, ved hurtigt at bortadoptere de børn, hvor frygten for mistrivsel er stor. Overordnet set, så har et omsorgssvigtet barn mange konsekvenser i vente, men der er ingen tvivl om, at der er muligheder for at bryde mønsteret, hvis viljestyrken er tilstede og gribes af en ansvarlig voksen.

Litteraturliste

1. Andersen, Z. B. og Lindholm, Mikael og Turèll, Lotus: *Underdanmarks Jægersoldater, om at hjælpe brændte børn til at bryde mønsteret*, Gyldendal, 1. udg., 1. oplag, 2015
2. Brejnrod Poul, *Sociologi*, Gyldendal, 1. udgave, 3. oplag, 2009
3. Brøndum, Peter og Hansen, T. B.: *Luk samfundet op*, Columbus, 2. udg., 5. oplag, 2016
4. Christensen, Claus og Jensen, Peter: *Livsværk*, Daneklærerforeningens forlag, 2008
5. dansksiderne.dk: Genreoversigt, <https://dansksiderne.dk/index.php?id=4627#c14528> (sidst besøgt 29/03-20)
6. dst.dk: Underretninger om børn og unge 2018, https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=30182&fbclid=IwAR0hwBAWQR73WTjthNX6qFpDg3vW1m_XxVBv0nTWaH6_-STRY5osGPyHD2M (sidst besøgt 25/03-20)
7. dst.dk: Underretninger om børn og unge 2017, <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=29495&fbclid=IwAR0LUnnxY26lP91loBC1d2oRPOLw6p38jLyL772hJv3EDYn8M76BWWJqL7Q> (sidst besøgt 25/03-20)
8. Giddens, Anthony: *Modernitet og selvidentitet*, Cambridge, 1. udg., 13. oplag, 1991
Oversat af Søren Schultz Jørgensen, Hans Reitzels Forlag, København, 1996
9. nyheder.tv2.dk, Statsministerens nytårstale 2020, <https://nyheder.tv2.dk/video/T1BacFdZbG1EZ0djZ0pySUx4NXBrbVdTSXFZa2wwc0Q> (sidst besøgt (31/03-20)
10. ordnet.dk: erindringsbog, <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=erindringsbog> (sidst besøgt 24/03-20)
11. Turèll, Lotus: *Hemmeligheder for Pige*, Gyldendal, 1. udg., 1. oplag, 2017
12. vidensportal.dk: omsorgssvigt, <https://vidensportal.dk/temaer/Omsorgssvigt> (sidst besøgt d 20/03-20)

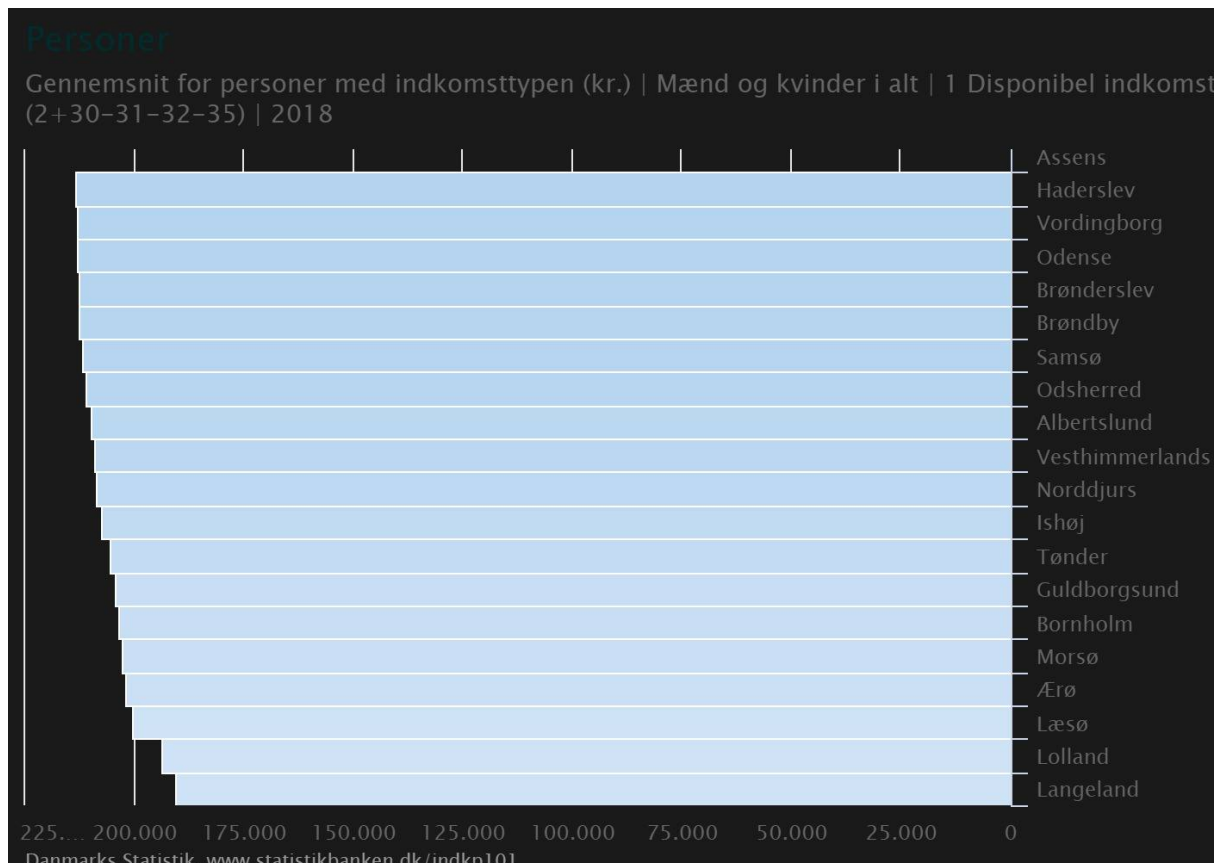
Bilag

Bilag 1

dst.dk

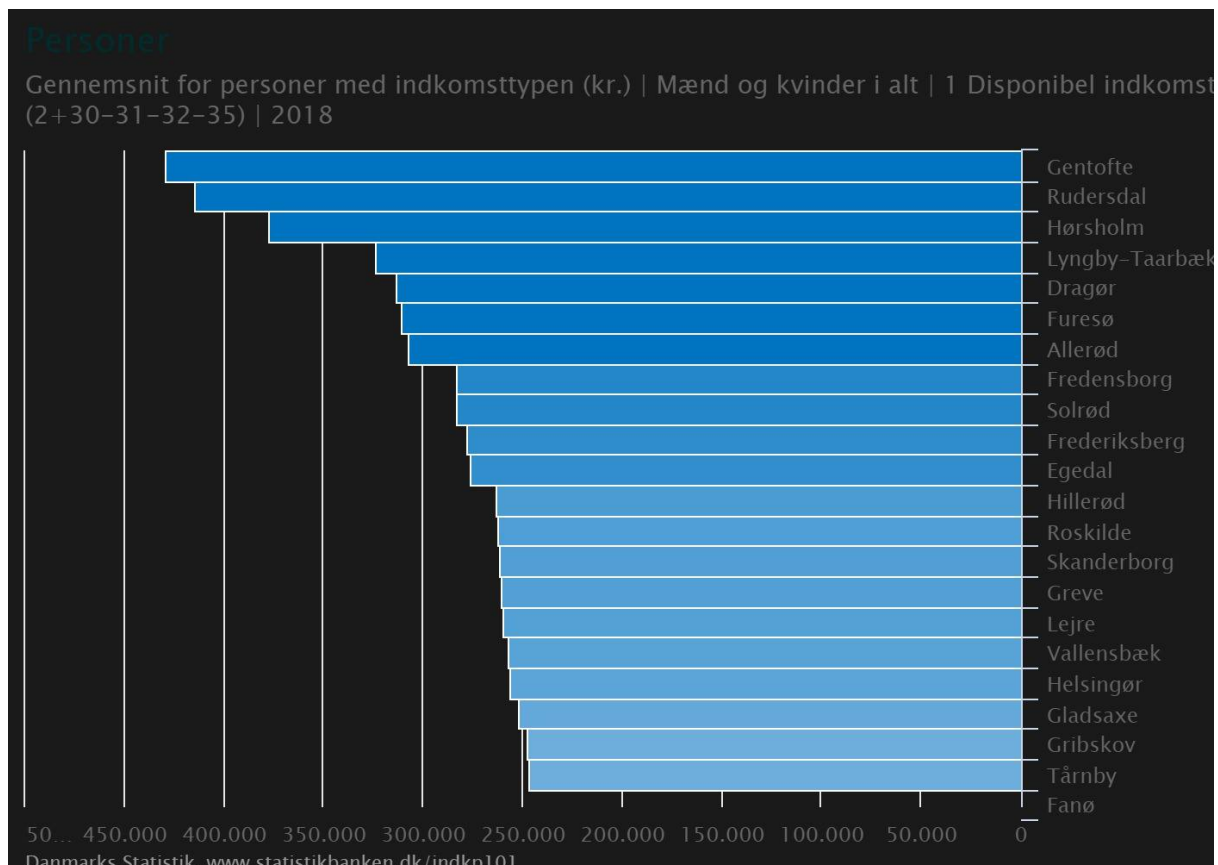
<https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/Graphics/mapanalyser.asp?maintable=INDKP101&lang=0&ENHED=121&INDKOMSTTYPE=100>

Udsnit af kommuner med laveste gennemsnitlige disponibel indkomst

Bilag 1 fortsat

Udsnit af kommuner med højeste gennemsnitlige disponibel indkomst

Bilag 2

dst.dk

https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=30182&fbclid=IwAR0hwBAWQR73WTjthNX6qFpDg3vW1m_XxVBv0nTWaH6_-STRY5osGPyHD2M

Antal børn mellem 0-18 år, hvor kommunen har modtaget underretning fordelt på alder og køn

	2015	2016	2017	2018
	antal			
I alt¹	56 691	62 048	67 491	72 511
Børn 0-12 år	33 737	37 763	40 939	44 052
Unge 13-18 år	22 752	24 240	26 505	28 399
Drenge i alt	30 497	33 379	36 563	39 225
0-12 år	18 826	20 914	22 772	24 464
13-18 år	11 571	12 437	13 755	14 723
Piger i alt	26 194	28 669	30 928	33 286
0-12 år	14 911	16 849	18 167	19 588
13-18 år	11 181	11 803	12 750	13 676

¹ I alt er eksklusive ufødte børn og øvrige børn, hvor køn og/eller alder ikke er oplyst.

Kilde: www.statistikbanken.dk/und2.

Bilag 3

Uddrag fra

Zornig, Lindholm og Turèll: *Underdanmarks jægersoldater, om at hjælpe brændte børn til at bryde mønsteret*, Gyldendal, 2015

Fremgår som 'bilag 1' i opgaveformuleringen

hjulpet mig. Beskyttet mig. Men den har også hæmmet mig i at give mig hen til livet og bare lade tingene ske.

Jeg er stille og roligt ved at tage afsked med angsten. Og jeg tror egentlig ikke, at folk omkring mig mærker det. For jeg har altid undertrykt og beholdt den indeni som en hård knude. Den knude er på vej væk. Det er rarere at være indeni mig nu. Og hvem ved. En dag kommer jeg måske til helt at holde af at være evig og ufrivillig tilskuer til mig og mit liv. En dag kommer jeg måske til at holde af mig selv?

Anyway – nok om mig. Nu til det væsentlige – mød ti fantastiske og ufatteligt rå jægersoldater og vores efterfølgende refleksioner over, hvad vi kan bruge disse menneskers fortællinger til.

Om processen, samtalerne og tankerne bag denne bog

Denne bog er en debatbog. Den handler om, hvordan ti supermønsterbrydere har brudt med den tunge sociale arv, som truede med at fastholde dem på samfundets bund, og brugt al deres viljestyrke på i stedet at klatre helt op i samfundets top. Deres historier kan gøre os klogere på, hvordan vi som mennesker og samfund kan gøre det lettere for fremtidens udsatte børn at bryde mønsteret.

Den bog, du nu sidder med i hånden, har en lang tilblivelseshistorie. Efter at Lisbeth i 2011 havde udgivet sin meget omtalte biografi *Zornig – urede er mit mellemrum*, mens hun var Børnerådsformand, oplevede hun, at flere mennesker i høje samfundsstillinger kontaktede hende og sagde: „Jeg har været igennem det samme.“ Det blev tydeligt, at der rundt om i samfundet findes mennesker, som ikke alene demonstrerer social mobilitet ved at få længere uddannelser eller nå længere i deres professioner end deres forældre, og som ikke blot bryder mønsteret ved at bevæge sig opad igen-

nem det sociale hierarki, men som tager rejsen fra samfundets bund til samfundets top, tilsyneladende imod alle odds. Og ingen vidste, at det var det, de var – supermønsterbrydere – for de skjulte sig. Eller skjulte, hvad de kom fra. Hvem de i virkeligheden var.

I Huset Zornig drøftede vi fænomenet. Og ærgrede os over, at deres fantastiske bedrifter var ukendte for de fleste. Vi ærgrede os for deres egen skyld og for alle de børn og unge, der i dag kæmper med at få greb om livet, mange uden større håb om at kunne drive det til noget og med en følelse af, at det gode liv er uden for deres rækkevidde, fordi deres muligheder er begrænsede sammenlignet med andres. Supermønsterbryderne udfordrer dette socialfatalistiske syn på livet. De inspirerer med deres bedrifter. De giver håb. Derfor vil vi gerne fortælle deres historie, ikke blot for at skildre deres bedrifter, men også for at blive klogere på, hvordan deres liv er, og hvad vi som samfund kan gøre, for at det kan blive lettere for kommende generationer af hårdt prøvede børn at gøre det samme.

I 2012 henvendte tre kandidatstuderende sig til os, fordi de gerne ville skrive et speciale om supermønsterbrydere – Caroline Bach (folkeskolelærer), Janne Elmegaard Thuesen (pædagog) og Heidi Koldtoft Christensen (socialrådgiver). Vi støttede deres projekt og formidlede kontakt til en række supermønsterbrydere, som medvirkede anonymt. Det blev et meget interessant speciale, som åbnede for nye erkendelser for de tre studerende. Også for os i Huset Zornig.

Efter deres gennemgang af den eksisterende forskning inden for social mobilitet, social arv og mønsterbrud, skrev de tre specialestuderende blandt andet:

„Men hvad skal der så til for, at de mest udsatte børn mobiliserer opad i samfundet og ikke vedbliver at være marginaliserede på trods af de strukturelle kår, som identificeret i ovenstående studier? Undersøgelser af og forskning i de udsatte i Danmark har givet anledning til udbredte diskussioner om social arv (...) og mængden af litteratur og forskning om resiliens, mønsterbrydere og „mælkebøttebørn“ er enorm (mere om dette i specialets afsnit State of the art). En af grundene til den store mængde litteratur er, at man gerne vil knække koden for den sociale arv og marginalisering, så f.eks. pædagoger, lærere, socialrådgivere og andre fagpersoner kan videreudvikle den sociale indsats overfor risikobørnene. (...) Dette belyser vigtigheden af at finde ud af, hvad det er, der gør, at nogle bryder mønstre og mobiliserer fra underklassen til middel- eller overklassen. På baggrund af tidligere undersøgelser ved man, at 1/3 af udsatte børn kommer til at klare sig godt og bryder mønstret. (...) En lille del af dem bryder ikke bare mønstret, men mobiliserer fra en barndom med overgreb, omsorgssvigt, misbrug og fysisk og psykisk vold til et voksenliv med en lang universitetsuddannelse og en toppost i samfundet. Men hvordan lykkedes det for nogle? Hvordan kan de gennemføre lange uddannelser og bestride topposter, når

de har haft en så belastet opvækst? Og hvorfor lykkes det for netop dem? Hvad det præcis er, der gør, at disse mennesker har formået at nå samfundets top – er det *på trods af* eller *på grund af* deres mistrøst i opvæksten. Skyldes det en særlig mentalitet, karaktertræk og egenskaber? Skyldes det specifikke livsstrategier eller særlige ydre omstændigheder?”

Specialet konkluderede, at mønsterbruddet har været muligt takket være en række interne og eksterne faktorer. Interne faktorer i form af psykologiske vilkår som viljestyrke, perfektionisme – eller rettere frygt for at fejle – undertrykkelse af egne behov og evnen til social tilpasning, kombineret med mere eller mindre tilfældige sociale kontakter i form af mennesker, der har hjulpet dem med mønsterbruddet, i høj grad ved at anerkende deres styrker, navnlig på færdigheder og kundskaber.

Men specialet konkluderede også, at vi i dag ikke ved synderligt meget om, hvordan disse faktorer opstår og udvikler sig. Dermed kan det være vanskeligt både for mønsterbryderne selv at manøvrere strategisk i livsrummet og for mentesker omkring dem – hvad enten det er en skolelærer, træner eller kæreste – at støtte dem bedst muligt i deres mønsterbrud. Specialet påpeger da også, at en række af dagens pædagogiske antagelser og praksis i forbindelse med socialt udsatte børn og unge kan virke kontraproduktivt. Hæmmer mønsterbruddet, snarere end støtter det.

Vi blev derfor nysgerrige og kontaktede en række mennesker, der havde bevæget sig fra en socialt set stærkt udsat

barndom til toppen af deres profession. Vi udviklede en ide om at skrive en bog, hvor supermønsterbryderne ikke er anonyme, men står frem og fortæller om deres liv, så vi kommer tæt på og får en indsigt i livet som supermønsterbryder.

Lad os med det samme få på det rene, at de definitioner, vi anvender her, ikke er stringente eller funderet i en bestemt forskningsterminologi. Denne bog er som nævnt ikke et forskningsprojekt og skal ikke opfattes som et sådant, men en samtalebog med en række mennesker, der spejler sig i hinanden om livserfaringer, de oplever at have til fælles.

Vi valgte at sætte gruppen af supermønsterbrydere så forskelligt sammen som muligt. Unge, ældre, indvandrere, etnisk danske, mænd, kvinder. Fra sport, medier, forskning, politik og erhvervslivet. De ti medvirkende er:

Dennis Ceylan, professionel bokser, udtaget til OL i 2012. Som barn beskyttede han sig mod verden ved at gemme sig bag påtaget ligegyldighed eller selvrvungen dagsøvn, men stod ti år senere som OL-bokser.

Lasse Einar Mortensen, sikkerhedssupervisor, Københavns Lufthavn. Gik ved egen kraft fra at have fysiske smerter forbundet med det ansvar, han påtog sig for sin mor, til at være i trivsel med at lede en afdeling og skabe en velfungerende familie.

Kristian Ditlev Jensen, forfatter og journalist. Voksede op med omgivelsernes tabuisering af de seksuelle overgreb, han

gennemgik som barn – han lever nu selv i kraft af det frie ord.

Pia Olsen Dyhr, medlem af Folketinget, formand for SF. Trods dyb skam over sin fortid er hun trådt i karakter som offentlig person og partileder.

Claus Elgaard, journalist og tidligere studievært på TV2. Til trods for, at hans forældre gav op på livet, har han selv holdt fast gennem de værste personlige nederlag.

Karin Schwartz, fritidsvejleder, OL-sølvvinder i taekwondo. Følte sig som barn uforberedt forkert og kæmper sig nu som voksen igennem livet med fuld tiltro til sine egne instinkter.

Jørgen Lange Thomsen, professor i retsmedicin, statsobducent på Syddansk Universitet. Har sultet som barn, men selv så rigeligt brødfødt sine egne ni børn.

Gitte Andersen, arkitekt, managing partner og stifter af SIGNAL Arkitekter. Hendes forældre stagnerede og afstumpedes i en afgørende hændelse, men selv skaber hun fremdrift og visioner.

Erik Nielsen, borgmester (S) i Rødovre, tidligere formand for KL. Blev fejlbedømt gennem en hel opvækst og bruger det som drivkraft.

Mads Holger, forfatter og tidligere FT-kandidat (C). Vokset op uden én, der kunne anvisе en vej gennem livet, men stræber nu efter at skabe en for andre.

Da vi havde afholdt det første møde, var skæbnefællesskabet allerede tydeligt. Meget hurtigt udviklede der sig en stemning og en fortrolighed, som havde de alle kendt hinanden længe – hvilket de ikke havde. Skridt for skridt delte de oplevelser og følelser, som udløste nikken og bekræftelse omkring bordet. Den tidlige søgen efter udveje, navigeringen i et farligt hjem, ensomheden, oplevelsen af at leve i en parallelverden, frygten for, at andre skulle opdage, hvem man i virkeligheden var, den vigtige anden, som hjalp med at finde en ny sti, de mange brudte forhold, angsten, manierne, misbruget, mareridtene.

Vi fik talt os igennem livet, lag for lag. Trods de åbenlyse forskelligheder viste det sig meget hurtigt, at de havde umådeligt meget til fælles. I mødet med hinanden spejlede de sig i hinandens erfaringer, følelser og tanker – som soldaterkammerater, der mødes og med rå latter taler om krigshandlinger, der får andre til at gyse. Derfor døbte vi dem meget hurtigt *Underdanmarks jegersoldater*. Ikke blot på grund af deres usædvanlige præstationer og deres hårdførhed, men også på grund af de mén, som kampen for et godt liv har påført dem. Betegnelsen er ikke tilfældigt valgt. Journalist og forfatter Klaus Rothstein beskriver i sin bog *Soldatens år* den splittede virkelighed, som mange soldater i krig gennemlever, når de slipper væk fra slagmarken:

„Det er ofte vanskeligt at blive reintegreret i det normale samfund, når man vender hjem fra krig. En familiefest eller en indkøbstur i IKEA kan være helt uoverskuelig. Mange soldater savner uniformen, våbenet, faren, fjenden. Nogle klarer sig fint, andre kæmper, og så er der dem, der simpelthen går til grunde. Selvom de er hjemme, opfører nogle veteraner sig stadig, som om de er i mentalt kampberedskab. En bildør, der smækker, eller en pludselig lyd, kan få dem i angrebstilstand, selvom der ikke er nogen fjende i nærheden. De soldater, der bliver sendt ud for at praktisere krig, oplever ofte store konsekvenser for dem selv, deres familie og deres omgivelser, når de kommer hjem. Men ikke nødvendigvis med det samme. Jeg har hørt om nogle, der var udstationeret på Balkan i 90'erne, hvor filmen først er knækket nu – altså 20 år efter. De hjemvendte soldater kan være tikkende bomber.“

Jægersoldaterne i denne bog kan nikke til fremstillingen. Det er også deres liv. De har blot udkæmpet en anden slags krig, på en social slagmark. Men de er mærkede af oplevelserne på samme måde, og de kæmper med at håndtere normaliteten i hverdagen, splittet mellem to virkeligheder.

Samtalerne førte os også videre. Hvad med de andre socialt udsatte børn? Hvad gør vi for dem? Hvad med fremtidens jægersoldater? Hvad kan vi gøre for dem? Hvordan kompenserer vi som samfund for, at nogle børn ikke hjemmefra får det med sig i livet, som de har brug for? Skal de alle anbringes uden for hjemmet? Og hvem har mulighed for at

hjælpe og støtte dem, når forældrene ikke gør det? Vi er ikke færdige med diskussionen, men deler her i bogen de foreløbige erkendelser, indsigter og ideer, som er opstået i processen.

Det er vores håb, at bogens fortællinger vil give en ny forståelse af, hvad det kan betyde at være supermønsterbryder, og at den indsigt kan bidrage til at gøre livet lettere for fremtidige generationer, fordi den kan bringe omgivelserne til at forstå denne gruppe mennesker bedre og supermønsterbryderne til at forstå sig selv. Det er også vores håb, at deres betretninger kan give fremtidens potentielle sociale mønsterbrydere håb og retning ved eksemplets kraft og magt. Og endelig er det vores håb, at bogen vil give anledning til refleksion hos alle voksne omkring socialt udsatte børn over, hvordan vi hver især bedst muligt kan gøre en positiv forskel i disse børns vanskelige liv.

En brændt barndom sætter sig spor i det enkelte menneske og gør det vanskeligere at passe ind i en normalitet på samme måde, som krigsoplevelser kan fremmedgøre en soldat. Det er en vigtig indsigt for at forstå de udfordringer, som mønsterbrydere kæmper med. Derfor vil vi bruge den første del af bogen på at skildre barndommen og de skader, man lever med som brændt barn. De brændte børn ved, hvad det vil sige at blive gennempryglet, misbrugt seksuelt, brændt med cigaretter. Men oftest er deres største mén ikke synlige. Deres ar er i sindet. Det er sjælen, der gør ondt.

De brændte børn i denne bog fortæller om, hvad det betyder aldrig at vide, hvad der venter. Usikkerheden ved, om mor eller far er i live, når man kommer hjem fra skole, eller

om de dukker op næste dag, efter at man har tilbragt en nat – eller flere – alene hjemme. Angsten for, hvem de har med sig hjem. Frygten for at blive straffet og tæsket vilkårligt for ukendte forseelser. Om hvordan det føles at have apatiske eller fortrukne forældre, der har givet slip på livet. Om synet af et tomt køleskab og følelsen af en knurrende mave. Om at blive voksen alt for hurtigt og påtage sig ansvar, fordi ingen andre gør det. Om at blive tilbuddt og pårullet hårdt tiltrængt voksennærhed på helt forkerte måder. Om følelsen af skam. Om at lyve, stjæle og skjule sandheden for at begå sig. Om at standse op uden for andres vinduer for at kigge ind og ønske sig et liv, der er uopnåeligt.

Men den største smerte kommer af manglen på den omsorg og kærlighed, som børn næres og vokser af, og som skaber det fundament, man møder livet med. Ingen fortalte disse børn, at de var fantastiske små mennesker, som gjorde verden rigere bare ved at være til. Ingen fortalte dem, at fremtiden lå åben for dem. Disse børn har været statister i et liv, hvor de voksne har brugt al opmærksomhed og energi på sig selv og deres egen elendighed. Om børnene var der eller ej, havde ofte ingen betydning. Derfor kom Underdanmarks jegersoldater ikke fra slagmarken med et amputeret ben. Hos dem var det selvværdet og menneskesynet, der blev amputeret.

Alligevel klarede de sig, og ikke bare det, de overstrålede de fleste andre. Og hvad skyldes det?

Først og fremmest har de viljestyrken til fælles. De har alle – og typisk på et tidligt tidspunkt i deres liv – bevidst truffet en beslutning om at bevæge sig mod et mål og holdt

fast i den beslutning. I hvert enkelt tilfælde har det krævet en viljestyrke, som ikke nødvendigvis er alle forundt. Betydningen af viljestyrken er særlig tydelig blandt de ældre jegersoldater, som i dag føler sig på mere sikker livsgrund efter årtiers kamp, og som kan se tilbage på og reflektere over livsrejsen. Det er naturligt mindre tydeligt blandt flere af de yngre, der stadig kæmper uden at føle sig sikre på, at de når i mål. Men pointen er, at de kæmper. Målbevidst. Viljestyrken kommer til udtryk i en af de medvirkendes beretning om tiden efter folkeskolen: „Samme dag, som eksamenene var overstået, tog jeg et fly til København og skaffede mig et værelse gennem Ungbo. Efter at have fået udleveret nøglerne til mit nye værelse, drog jeg omgående ind til Hotel Royal i Hammerichsgade og meddelte så restaurationsinspektøren, at jeg ville i lære og ikke ville forlade stedet, før jeg fik lærepladsen. Så kom jeg i lære som tjener, med den fremtidsdrøm at se verden som steward.“ Hvad han også blev og var i mange år frem.

Hvorvidt den viljestyrke, der får jegersoldaterne til at flytte sig så bevidst og markant, er iboende i dem eller skyldes en udefrakommende påvirkning, er et nøglespørgsmål, som vi skal undersøge nærmere, i takt med at vi går tættere på jegersoldaternes livsvilkår og psyke. Men sikkert er det, at hvis viljestyrken er fraværende, vil mønsterbruddet blive langt vanskeligere at opnå, uanset begavelse og overlevelsesstrategi.

Dernæst er det et fælles træk, at selv om mønsterbruddet ofte er et resultat af et bevidst valg hos den enkelte, så kommer vendepunktet sjældent uhjulpet. Oftest er der en betyd-

ningsfuld anden – en ægtefælle, træner, skolelærer, kammerat (men hos ingen af de medvirkende en forælder), der træder til i en afgørende livsfase og bidrager til mønsterbruddet. Samtidig er det også tydeligt, at de, der ikke har haft en markant hjælper, kæmper mere med at lykkes og undgå at blive trukket ned end de andre. Det er muligt at skabe mønsterbruddet og overleve alene, men det kræver mere. Den negative sociale arv truer konstant med at trække ned.

Tvivlen på egne evner og eget værd, ensomheden ved at være anderledes, frygten for at blive 'afsløret' og tabe kampen til den sociale arv er for mange et livsvilkår og et mentalt pres, som det i sig selv kræver en kraftanstrengelse at håndtere. Det kan medføre angst, søvnløshed, marenidt, paranoia og blytunge depressioner. Nogle forsøger at bedøve de indre følelser med overdrevne mængder af arbejde, alkohol, spil, sex, sport, manier eller selvskadende adfærd. Det er med andre ord ikke helt almindelige liv, der bliver levet bag de ofte omhyggeligt konstruerede facader, som Underdanmarks jægersoldater kamuflerer sig bag, når de bevæger sig rundt i normalverdenen. De er mentalt i alarmeredskab hver dag. Hvilket også betyder, at de kan være vanskelige at komme ind på livet af.

Psykologer kalder det for tilknytningsforstyrrelser. Jægersoldaterne selv siger, at de har lært ikke at stole på mennesker. Det er farligt at gøre sig sårbar over for andre, så de lader være. Samtidig kan det være vanskeligt for dem at se den store ulykke i en knækket rododendron-gren i haven, der kan vælte verden for deres partner, som har haft en an-

den opvækst. Jægersoldaterne er ikke til klynk. Og det er alt sammen noget, der kan forstyrre ethvert forhold med mennesker, der følelsesmæssigt og socialt er konfigureret på helt andre måder. Som de hårde hunde, jægersoldaterne er, ser de ofte også mere kompromisløst og kontant på livet og overdoserer hverken tålmodighed eller tolerance. Således bad en af de medvirkendes mor om tilgivelse på sit dødsleje, men fik den ikke.

De færreste af jægersoldaterne fik professionel hjælp og terapi, da de var unge. De er selvhjulpne, stiller deres egne diagnoser og opfinder deres egen medicin. Ikke at de er fremmede for terapeuter. De fleste har været forbi op til flere psykologer eller terapeuter, men typisk senere i livet – ikke da livet blev formet. I stedet har de skjult, fortrængt og levet med arven og skammen – og med frygten for at blive afsløret og udstillet som mindreværdige. En frygt, som ofte ikke er blevet væsentligt mindre med tiden til trods for den ydre succes – i det mindste ikke, før succesen har vist sig varig gennem årtier. Der skal mange beviser til for at overbevise jægersoldaterne om, at de har et værd – at de er berettigede til den plads i samfundet, de har indtaget. Og selv da finder de ofte en ny frygt, når de selv får børn. For hvad nu, hvis man giver den arv videre, som man selv har kæmpet hele sit liv for at slippe fri af?

Ikke desto mindre har jægersoldaterne leveret præstationer i den absolutte top. De er fagligt respekterede, de er beundrede, de er anerkendte for deres bedrifter. De gør ofte en forskel i samfundet med deres arbejde. De vil mere end de fleste og beriger derfor også ofte den verden, de bebor. Vi

kunne bruge flere af dem. Dem, andre kalder vindere, men som selv er tilfredse med ikke at være tabere.

Mød jægersoldaterne

Lad os træde indenfor i deres verden. Vi begynder med et snapshot fra deres opvækst, hver især.

Dennis Ceylan, professionel bokser hos Team Sauerland, udtaget til OL i 2012

Født i 1989

Bor i Århus med sin kæreste

Ugift

Far til to

„Jeg flyttede over til min søster som seksårig. Mor 'arbejdede' om natten. Hun stjal og hutlede sig igennem for at få penge til stoffer. Mine venner havde ser mor stå op ad en skraldespand i nærheden af skolen, men de kunne ikke lide at fortælle mig det – min søster fortalte mig det på et senere